

В І Д З И В
офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора
Музики-Стефанчук Оксани Анатоліївни
на дисертацію Максименка Віталія Миколайовича
«Об'єкти фінансових правовідносин»,
на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук
за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

Актуальність теми дисертаційного дослідження.

Теоретико-правові питання правовідносин були, є і будуть предметом наукових досліджень. Еволюціонуючи під впливом розвитку загальної теорії права, наукова думка про категорію «об'єкт правовідносин» у правовій доктрині різних часів значно відрізняється, що обумовлено низкою чинників соціально-економічного, філософсько-правового та ідеологічного характеру.

Примітно, що наукові концепції розуміння категорії «об'єкт правовідносин» у різні часи висвітлювали такі питання, як: визначення кола матеріальних чи нематеріальних благ, які належать до переліку об'єктів правовідносин; місце вказаної категорії у структурі правовідносин; сутність її правової природи, що дало змогу об'єкту правовідносин пройти доволі складний шлях від звичайного предмета, з приводу якого виникають правовідносини, до структурованої категорії, яка визначає зміст правовідносин та їх суб'єктний склад.

При аналізі об'єктів правовідносин, зокрема, фінансових, давно вже назріла необхідність вирішення питання про інтерсуб'єктивізм. Йдеться про підхід до розуміння правових явищ, що являє собою синтез об'єктивізму і суб'єктивізму та дає змогу встановити міцний зв'язок між суспільною та правовою природою об'єктів фінансових правовідносин, а також забезпечує баланс окремих елементів правовідносин

Викладене у сукупності з іншими обставинами свідчить про актуальність проблематики, порушеної в роботі Віталія Миколайовича Максименка.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх достовірність.

У представленому дисертаційному дослідженні В.М. Максименка ґрунтовно проаналізовано наукові позиції вчених України та зарубіжних вчених із питань, що становлять предмет дослідження, а саме – об'єкти фінансових правовідносин. При цьому автор послідовно досліджує спочатку загальнотеоретичні положення та переходить до особливостей об'єктів власне окремих фінансових правовідносин.

Примітно, що робота характеризується достатньо самостійним характером дослідження, дотриманням вимог щодо посилань на наукові позиції та положення чинного законодавства. Факторів критичного запозичення чи плагіату у дисертації не виявлено, виходячи з обсягу знань за даною проблематикою, якими володіє опонент.

На користь практичних якостей роботи свідчить і той факт, що дослідження обрано з урахуванням положень концептуальних і програмних документів загальнодержавного рівня, а також університетських програм і планів.

Аналіз положень дисертаційного дослідження дозволяє говорити про відповідність його змісту.

У процесі роботи над дисертацією В.М. Максименко використовував комплекс методів – використано як загальнонаукові, так і спеціально-юридичні методи наукового пізнання. Їх застосування обумовлене системним підходом, що дає змогу дослідити проблеми в єдності їх соціального змісту та юридичної форми. *Формально-логічний метод* використано при формулюванні теоретичних положень дисертації, (*підрозділи 1.2, 2.2 та інші*), зокрема, при формулюванні дефініцій понять «об'єкт фінансових правовідносин», «об'єктоздатність», «властивості об'єкта фінансових правовідносин», «якості об'єкта фінансових правовідносин» та інших. *Статистичний та системно-структурний методи* використано у процесі побудови наукової класифікації видів об'єктів фінансових правовідносин (*підрозділ 2.2*) та визначення рівня юридичної нейтральності окремих благ, що утворюють об'єктний склад фінансових правовідносин. *Метод*

моделювання дав змогу розробити низку пропозицій, спрямованих на удосконалення наукових поглядів щодо системи об'єктів окремих видів фінансових правовідносин (підрозділи 3.1–3.4). Завдяки методам аналізу та синтезу вдалося з'ясувати сутність та правову природу окремих об'єктів фінансових правовідносин (підрозділи 3.1–3.4), а при використанні порівняльно-правового методу – встановлено закономірності розвитку концепцій розуміння категорії «об'єкт правовідносин» (підрозділ 1.1). Метод узагальнення та прогнозування застосовано у процесі формулювання та теоретичного обґрунтування результатів дослідження, які знайшли своє висвітлення у висновках до розділів і загальних висновках до дисертації.

Про комплексність і системність представленого дослідження свідчить структура дисертації, яка характеризується цілісністю й логічною послідовністю. Усі розділи, підрозділи та інші структурні частини роботи підпорядковані одній, чітко визначеній меті, яка деталізується конкретними завданнями. Структура роботи повністю відповідає цілям і завданням дослідження, дозволяє послідовно розглянути всі проблеми, визначені автором.

Результатам дисертаційного дослідження В.М. Максименка притаманний належний рівень наукової новизни, при цьому такі положення містяться в усіх розділах дисертації, у висновках. Автор цілком логічно починає дисертаційне дослідження з розгляду питань стосовно теоретико-правового підґрунтя дослідження питань, пов'язаних із об'єктами правовідносин (розділ 1). Тут Віталій Миколайович акцентує увагу на еволюції концепцій дослідження категорії «об'єкт правовідносин» та розумінні поняття «об'єкт правовідносин» у загальній теорії права. Далі – розглядається методологія дослідження та загальна характеристика об'єктів фінансових правовідносин (розділ 2).

Особливо слід відзначити розділ 3, в якому ґрунтовно досліджується об'єктний склад окремих видів фінансових правовідносин (зокрема, бюджетних, податкових, банківських, митних правовідносин).

Висновки по тексту, до розділів та узагальнюючі висновки є науково обґрунтованими, підкріплені практичним втіленням. Відповідно до вимог, рецензована праця має зв'язок з відповідними науковими програмами, планами тієї установи, в якій вона виконувалася. Кількість і якість опублікованих дисертантом статей у фахових виданнях відповідає вимогам.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації не викликає сумнівів.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертація В.М. Максименка є одним з перших в Україні монографічним дослідженням, у якому комплексно, з урахуванням сучасних методів пізнання, здобутків вітчизняної та зарубіжної правничої науки, а також чинного законодавства України і зарубіжних країн та практики його реалізації, вирішується наукова проблема щодо розкриття особливостей об'єктів фінансових правовідносин та проблем фінансово-правового регулювання.

З-поміж пунктів наукової новизни (з урахуванням певних критичних зауважень) варто відзначити, зокрема, такі:

Специфічними якостями об'єктів бюджетних правовідносин є: перевага правової над суспільною природою, яка досягається за рахунок застосування засобів правової регламентації; індивідуальність джерел походження; можливість утворення нової суспільної природи при збереженні попередньої; ситуативність умов виникнення об'єкта; багаторівневність, яка обумовлена принципом вертикалі влади; здатність впливати на суб'єктів позабюджетними правовідносинами (с.206).

Позитивно слід відзначити прагнення автора ввести в науковий обіг авторські визначення окремих понять і категорій. Зокрема, запропоновано такі дефініції:

а) об'єкт оподаткування – це усі матеріальні та нематеріальні блага, які існують в рамках об'єктивної реальності, мають певні фізичні, вартісні та кількісні характеристики, з наявністю яких законодавець передбачає виникнення у платника податку обов'язку сплати податків;

б) податкова звітність – це будь-яка звітність (фінансова, статистична, облікова, звітність про обчислення та сплату податків, деклараційна тощо), яка відображає окремі аспекти справляння податків і зборів;

в) військовий податок – це обов'язковий, безумовний платіж, що справляється з платників податку на час введення в країні військового стану та використовується для забезпечення потреб Збройних Сил України та інших військових формувань, які беруть участь у забезпеченні незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України.

г) митне забезпечення – це сукупність технічних та технологічних засобів, які використовуються контролюючими органами для фіксації результатів митного контролю та митного оформлення (с.152, 208).

Особливо хочеться відзначити чіткість викладення пропозицій щодо змін до законодавства. По тексту й у висновках вони викладаються майже як готові положення законопроектів. Так, у ході дослідження запропоновано внести зміни та доповнення до:

- п. 1 ст. 2 Бюджетного кодексу України – щодо заміни визначень термінів «бюджет» і термін «державний бюджет», що дасть змогу уникнути безоб'єктності вказаної категорії в рамках бюджетних правовідносин;

- Митного кодексу України – щодо заміни терміна «орган доходів і зборів» на термін «контролюючий орган», що дасть змогу уніфікувати термінологію чинного фінансового законодавства;

- ст. 4 Митного кодексу України – з приводу доповнення її поняттям «митне забезпечення», що дасть змогу удосконалити термінологічний апарат митного законодавства України;

- ст. 14 Податкового кодексу України щодо доповнення її поняттям «податкова звітність», що дасть змогу виключити безоб'єктність цієї категорії в рамках податкових правовідносин;

- ст. 22 Податкового кодексу України щодо доповнення її поняттям «об'єкт оподаткування», що сприятиме конкретизації окремих положень податкового законодавства України;

- п. 16¹ Перехідних положень Податкового кодексу України щодо заміни терміна «військовий збір» на термін «військовий податок», що сприятиме удосконаленню податкового законодавства за рахунок використання більш коректної термінології (с.209).

Аналізуючи зміст рецензованої дисертації, доходимо до висновку про те, що ця робота має наукову новизну, практичне значення, є завершеним науковим дослідженням, що підтверджується відповідними висновками. Проте, як і будь-яка авторська наукова робота, дисертація Віталія Миколайовича містить певні недоліки та дискусійні моменти, а саме:

1. На думку дисертанта, «об'єктами міжбюджетних правовідносин є переважно нематеріальні блага, а саме поведінка суб'єктів бюджетного процесу та її правові наслідки, тобто результат дій чи бездіяльності. Це обумовлено тим, що категорії «повноваження», «функції» та «обов'язки» прийнято розглядати як нематеріальні блага, оскільки вони не мають відчутної форми та можуть бути визначені винятково через установлення взаємного зв'язку із суб'єктним колом відповідних правовідносин. Дійсно, саме учасник правових відносин, в особі органу влади чи посадової особи, надає цим об'єктам динамічності, тобто своїми діями вкладає у них відповідний організаційно-розпорядчий сенс» (с.123). На наш погляд, спірно стверджувати про переважання нематеріальних благ в якості об'єктів міжбюджетних правовідносин. Тут слід вкотре звернутися до визначення поняття «міжбюджетні відносини», що міститься у Бюджетному кодексі України. Відповідно до ст.81: «міжбюджетні відносини – відносини між державою, Автономною Республікою Крим та територіальними громадами щодо забезпечення відповідних бюджетів фінансовими ресурсами, необхідними для виконання функцій, передбачених Конституцією України та законами України».

Тобто матеріальні блага (кошти) в якості об'єкта не можуть бути в меншості, більше того – саме вони є основними об'єктами міжбюджетних правовідносин.

2. Своєрідним є підхід автора до розуміння локального та загального характеру об'єктів фінансових правовідносин. Віталій Миколайович вважає, що «якщо об'єкту властивий загальний характер, то це унеможливило наявність у нього локального характеру. Трансформація локального в загальний характер і навпаки можлива, що обумовлено статичністю суспільної природи матеріального чи нематеріального блага та динамічністю його правової природи... Саме за допомогою внесення змін до податкового законодавства, окремий податок може бути усунуто з переліку загальнодержавних та надано статус місцевого і навпаки, законодавець у разі необхідності, може з переліку місцевих включити податок чи збір до переліку загальнодержавних, обов'язкових платежів, або навіть повністю вивести збір за рамки податкової системи, перевівши його у статус плат (наприклад, державне мито (судовий збір)» (с.84). Не зовсім коректно говорити про «усунення» податку із переліку загальнодержавних і «надання статусу» місцевого. Окрім цього, такий процес передбачає внесення змін не лише до податкового, а й до бюджетного законодавства.

3. На думку В.М. Максименка, «податки як об'єкти фінансових правовідносин, існують невід'ємно від суб'єктного складу, тобто платників податків, результат активних чи пасивних дій яких (несплата або несвоєчасна сплата податків) може стати підставою виникнення, зміни чи припинення податкових правовідносин» (с.35). Податок – це складна категорія. Варто лише звернутися до елементів податку чи податкового закону, з-поміж яких є: об'єкт оподаткування, суб'єкт оподаткування, податковий період тощо. Тобто, виходячи із законодавчої позиції, правильно говорити про невід'ємність суб'єкта оподаткування від об'єкта оподаткування, а не суб'єкта від податку загалом.

4. Хотілося би також почути додаткове обґрунтування того, чому саме для дослідження обрано лише чотири групи об'єктів. А як щодо валютних, кредитних, боргових відносин, відносин у сфері державного соціального страхування?

5. І, звичайно, хотілося би на сторінках роботи у відповідному підрозділі побачити більш розлоге висвітлення об'єктів митних відносин.

6. Робота значно збагатилася би, якби автор ширше розкрив питання об'єктів фінансових правовідносин у порівняльно-правовому аспекті шляхом аналізу відповідних норм зарубіжного законодавства, а не лише констатацією наявності тих чи інших норм.

Разом із цим варто відмітимо, що наші зауваження не належать до таких, що негативно впливають на загальну позитивну оцінку рецензованої роботи, вони просто потребують уточнення під час захисту та врахування у подальшій науковій діяльності.

Таким чином, дисертаційне дослідження Максименка Віталія Миколайовича «Об'єкти фінансових правовідносин», є самостійною, завершеною науковою працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують важливе наукове завдання. Дисертація відповідає вимогам, що висуваються до відповідних наукових робіт (відповідає, зокрема, вимогам п.п. 9,11,12,13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою КМУ № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами, внесеними згідно з постановами КМУ № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р., та № 567 від 27.07.2016 р., № 943 від 20.11.2019 р., № 607 від 15.07.2020 р.), а її автор заслуговує на присвоєння йому наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Офіційний опонент:

завідувач кафедри фінансового права
Інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
доктор юридичних наук, професор

«12» серезня 2021 р.

